

Hellenbarth Virág Kornélia és Phillips Ágnes Adél: Nők lakhatási válságban

Recenzió

DÉS Fanni – PÓSFAI Zsuzsanna (2021): *Nők és lakhatás: A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások*

Absztrakt

Recenzióinkban Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna *Nők és lakhatás: A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások* című kiadványát vesszük górcső alá. A kiadvány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a lakhatási válság Magyarországon milyen formában hat a nőkre és milyen intézkedések nyújthatnak megoldást. Összefoglaljuk a kiadvány legfontosabb mondanivalóit, illetve rávilágítunk arra, milyen további területeken lehet e munkát tovább vinni. A kiadvány három fő értéke véleményünk szerint az alábbiak. Egyrészt a lakhatás összekapcsolása a nőket érő elnyomással, ezáltal ugyanis a kezelendő lakhatási válságot annak társadalmi-gazdasági kontextusában tudják vizsgálni. Másrészt a kvalitatív módszertani megközelítésen keresztül a szerzők megismertetik a válság emberi oldalát, illetve a női kiszolgáltatottság formáit. Harmadrészt az intézmények, önkormányzatok számára nyújtott szakmai útmutatás segíti a lakhatási válság nőkre gyakorolt hatásainak orvoslását.

Kulcsszavak: lakhatási válság, intézményi ellátórendszer, szociális munka, nők elleni erőszak

Abstract

This review takes a closer look at the *Women and housing: Housing solutions responding to the special needs of women* study written by Fanni Dés and Zsuzsanna Pósfai. The authors ask how the housing crisis in Hungary affects women and what solutions can mitigate these effects. In the review, we summarize this study and discuss additional research areas worth analyzing. We identify the three most important contributions of the study. First, the authors connect the housing crisis with the oppression of women and by doing so, they can address the housing crisis within its social and economic context. Second, due to their qualitative methodology, the authors throw light upon the human face of the housing crisis and the vulnerability of women in it. Finally, by providing a guide to institutions and local governments, the study helps mitigate the effects of the housing crisis on women.

Kulcsszavak: housing crisis, social institutions, social work, gender-based violence

Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna *Nők és lakhatás: A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások* című kiadványa arra keresi a választ, hogy a lakhatási válság Magyarországon milyen formában hat a nőkre és milyen intézkedések nyújthatnak megoldást. A kiadvány alapvetése, hogy a világméretű lakhatási válság a nőket különösen hátrányosan érinti egyrészt a rosszabb munkaerőpiaci helyzetük, másrészt a háztartási-gondoskodási munkák terhe, harmadrészt a nőket érő erőszak és bántalmazás miatt. Fontos keretezést ad a kiadványnak, hogy a lakhatási válságot nem általánosságban, hanem egy bizonyos társadalmi csoportra – azaz sérülékeny nőkre – fókuszálva konkrét szükségletekre javasol adekvát válaszlépéseket. A szerzők egyrészt rendszerszintű problémaként mutatják be, hogy a krízishelyzetben lévő nők lakhatási lehetősége megoldatlan, másrészt erre alapozva bemutatják, milyen szakpolitikai intézkedésekkel, vagy – akár meglévő – intézmények összekapcsolásával enyhíthetőek a lakhatási válság kifejezetten nőkre gyakorolt formái. Mivel egyedülálló anyák és a bántalmazott nők eseteire fókuszálva azonosítják be azokat a társadalmi-szociális jelenségeket, amelyek kezelésével a sérülékeny női célcsoportok lakhatási helyzete javítható, illetve amelyek különös figyelmet igényelnének a szociális ellátórendszerben is, ezért sokkal közelebb hozza az olvasóhoz az elméleti problémák gyakorlati oldalát.

A nők lakhatási helyzetével foglalkozni nem csak a folyamatosan súlyosbodó lakhatási válság miatt elengedhetetlen, hanem a 2020 óta tartó globális koronavírus-járvány következtében egyre érzékelhetőbben jelenlévő gondoskodási válság miatt is. A reprodukív munka terhei mellett az egyedülálló nőket a családjuk anyagi biztonságának garantálása, másokat a saját gazdasági függésük fenntartása terheli. Azokat a sérülékeny női csoportokat, akiket a kiadvány is vizsgál, aránytalanul nagyobb mértékben érinti a gondoskodási válság, míg az arra hivatott állami szervektől nem számíthatnak valódi segítségre – e tényre a kiadvány is reflektál. Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna a lakhatási szakirodalmat interjúkkal gazdagítják, melyeket magyar és külföldi intézményekkel, civil szervezetek szakembereivel, önkormányzatok képviselőivel, valamint érintett egyedülálló anyákkal készítettek. A kiadványban idézett interjúk jól illusztrálják a különböző sérülékeny élethelyzeteket, és így alá tudják támasztani a szerzők érvét, miszerint a különböző élethelyzetek és szükségletek különböző lakhatási megoldásokat igényelnek.

Az első részben végigveszik a szerzők annak folyamatát, hogy hogyan és miért ment végbe a szegénység elnőiesedése, hogyan szorulnak ki a nők a reprodukív munka terhei és a szegregáció miatt a munkaerőpiacról, ami csak még jobban megerősíti gazdasági függésüket. Bemutatásra kerül, hogyan romlik a nők munkaerőpiaci helyzete a gyermekvállaláson keresztül, ami a lakhatás bizonytalanságához és a lakhatási szegénységhez vezet. A gazdasági kiszolgáltatottság eredményeként az érintett nőknek sokkal nehezebb kilépniük bántalmazó kapcsolataikból, és jellemzően ők és gyerekeik kerülnek lakhatási krízisbe, ha el tudnak menekülni az erőszakot elkövető partnerüktől.

A második részben olyan női csoportokat sorolnak fel a szerzők, akik lakhatás szempontjából különösen sérülékenyek, megnevezve az egyedülálló anyákat, a nők elleni erőszak áldozatait és túlélőit, a szexuális célú emberkereskedelem áldozatait, valamint a menekült és bevándorló

nőket. Ezek után meghatározzák, hogy szerintük milyen szükségletekre érdemes reagálnia a nőket célzó lakhatási programoknak, ahol megnevezik a biztonságos környezet és a traumák feldolgozásában való segítséget, hiszen az ellátórendszerbe jellemzően valamilyen családon vagy párkapcsolaton belül elszorított erőszak áldozatai kerülnek be, ezekből a kapcsolatokból kilépni sokszor veszélyes és mentálisan is nagyon megterhelő számukra, és ha vannak, a gyermekeik számára is. A szerzők szükségesnek tartják az adósságkezelésben nyújtott segítséget és támogatást, az anyagi támogatást és a megfizethető, kiszámítható és tartós lakbérszintet, a munkavállalás támogatását és a gyermekfelügyelet megszervezését.

A harmadik részben a szerzők már jelenlévő lakhatási megoldások bővítésére és fejlesztésére tesznek javaslatot, mint a hajléktalanellátás intézményeinek, a családok átmeneti otthonainak és anyaoththonok bővítése. Hangsúlyozzák az ellátórendszerből kivezető köztes és támogatott lakhatási formák fontosságát és hazai szervezetek jó gyakorlatai közül is mutatnak be példákat, mint az [Utcáról Lakásba! Egyesület](#) (ULE) vagy a [Józan Babák](#) „Babaház” tevékenysége. Külföldi lakásprogramokat is ismertetnek velünk, hangsúlyozzák az önkormányzati bérlakások és a közösségi lakhatási megoldások fontosságát is, a meglévő lakhatási lehetőségeket és a köztük létező átjárást pedig átláthatóan rendszerezik, ami nagy segítség az egyébként bonyolult intézményrendszer megértésében.

A szerzők végül ajánlásokat fogalmaznak meg kifejezetten helyi önkormányzatoknak a sérülékeny női célcsoportok lakhatási helyzetének javítása érdekében. Az érintettek számára sokszor létfontosságú információk hozzáférhetőségét és a hatóságokkal, rendőrséggel, szociális intézményekkel való együttműködést is hangsúlyozzák. Általános jelleggel a kapacitásbővítést mindenképpen szükségesnek jelölik meg átfogóan és rendszerszinten, ezen felül pedig a már meglévő intézmények, szervezetek és programok összekapcsolását sürgetik a hatékony működés érdekében.

Véleményünk szerint a *Nők és lakhatás: A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások* három fő kontribúciója az alábbiak. Egyrészt értékeljük az intézményrendszereknek nyújtott szakmai segítséget. Másrészt fontosnak találjuk a módszertani megközelítést, melyben emberi arcot ölt a lakhatási válság által okozott női kiszolgáltatottság. Harmadrészt az ezzel foglalkozó kutatások, elméletek szempontjából értékesnek tartjuk a lakhatás összekapcsolását a nőket érő elnyomással. Más tanulmányokkal ellentétben, melyek a lakhatási válság nőkre gyakorolt hatásának egy kisebb szeletét vizsgálják (pl. Mann és Hananael, 2021), Dés és Pósfai kiadványa rendszerszinten köti össze az együttesen jelentkező társadalmi-gazdasági válságokat. Ezt az összekapcsolást azért is tartjuk fontosnak, mert a nők elleni erőszak és a gondoskodási munka tipikusan láthatatlanok amiatt, hogy konceptuálisan a privátszférához kapcsoljuk őket. A lakhatási válság azonban egyre érzékelhetőbb és kézzelfoghatóbb, így e témák összekötésével úgy véljük, hogy a kiadvány a nőket érő speciális, ám kevésbé látható problémákra is további fényt tud vetni.

A kiadványban továbbá érdekes az is, hogy nem tesz különbséget a városi és vidéki lakhatások sajátosságai között. Mi ezt pozitívnak látjuk, ugyanis a lakhatással foglalkozó szakirodalom többnyire a városkutatás szemszögéből közelíti meg a témát (lásd pl. Curran, 2017), a kiadvány

ezzel ellentétben képes kiemelni azokat a gócpontokat, amelyeket olvasva egy Magyarország bármely pontján élő és dolgozó olvasó számára ismerősen csenghetnek.

Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna éles fókuszba következtében bizonyos női csoportok speciális szükségletei kevesebb szerepet kapnak. Méltányoljuk a menekült és bevándorló nők tematizálását sérülékeny női csoportként, hiszen hazai kutatás is foglalkozott már a magyar női migrációs tapasztalatokkal (Melegh et al., 2010). E csoport további vizsgálata a lakhatási válság viszonylatában bizonyára további speciális szükségletekre is rámutathat, különös tekintettel a bevándorlással járó jogi bizonytalanságra és ezek lakhatásban megjelenő hatásaira. Ugyanakkor sajnálatos, hogy például a roma nők nem kerültek említésre, tekintettel arra, hogy a neoliberális berendezkedés által létrehozott roma női tapasztalatok így is alulkutatottként vannak aposztrofálva (Kóczé, 2016).

A recenziónk fényében e kiadványt két olvasóközönség számára tartjuk különösen izgalmasnak. Egyrészt a szakpolitikai ajánlatok megfogalmazása révén a *Nők és lakhatás* rendkívül hasznos anyag lehet önkormányzatok, szociális intézmények és azok dolgozói, illetve civil szervezetek számára. A szakmai javaslatokon túl ugyanis a kiadványban felsorolt külföldi példák inspirálóak lehetnek számukra, míg az interjúkon keresztül feltárt élettapasztalatok árnyalják az olvasó lakhatási válságról alkotott képét. Másrészt ajánljuk azoknak az olvasóknak, akiket foglalkoztat a társadalmi csoportok rendszerszintű vizsgálata, mert a kiadvány jól illusztrálja, miért érdemes egy adott kihívást nem elkülönítve vizsgálni, hanem beágyazni azt a fennálló társadalmi-gazdasági struktúrákba. Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna azért adnak egy rendkívül precíz javaslatcsomagot az olvasó kezébe, mert a lakhatási válságot “kibontják”, és azt összekapcsolják a nők mint társadalmi csoport egyediségeivel.

Hazai szakmai szempontból a kiadvány kapcsolódik a lakhatási válságról már korábban, a szociális munka szempontjából megírt kritikához. Török Zsófia Sára és Mihály Bulcsú (2019) hangsúlyozták a jelen folyóirat egy korábbi számában, hogy a lakhatási válság kezelésében “nem történik meg a bevont érintettek szükségleteinek, igényeinek figyelembevétele, azokat felülírják az adminisztráció és a helyi politikai érdekek, szándékok.” E gondolatokkal egyetértve méltányoljuk, hogy Dés Fanni és Pósfai Zsuzsanna kvalitatív interjúkkal gazdagított munkájával az érintettek hangja fel tud erősödni. Bízunk abban, hogy e kiadvány elterjedésével a lakhatási válság kezelhetőbbé, valamint a bér munka és a gondoskodási munka terhei közti konfliktus feloldhatóbbá válik.

A könyv letölthető: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/17396.pdf>

Hivatkozott irodalmak

CURRAN, W. (2017): *Gender and Gentrification*. Routledge.

DÉS F. – PÓSFAI ZS. (2021): *Nők és lakhatás: A nők speciális szükségleteire válaszoló lakhatási megoldások*. Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont. Friedrich Ebert Stiftung, Budapest.

FRASER, N. (2016): Contradictions of Capital and Care. In: *New Left Review*, 100.: 99–117.

KÓCZÉ, A. (2016): Romani women and the paradoxes of neoliberalism: Race, gender and class in the era of late capitalism in East-Central Europe In: KOVÁTS, E. (szerk.): *Solidarity in struggle: feminist perspectives on neoliberalism in East-Central Europe*. Friedrich Ebert Stiftung, Budapest.

MANN, Y. – HANANAEL, R. (2021): Moving away from equality: The impact of planning and housing policy on internal migration and women's employment in Israel. *Progress in Planning*. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2020.100537>

MELEGH, A. – KOVÁCS, É. – GÖDRI, I. (2010): *"Azt hittem, célt tévesztettem": a bevándorló nők élettörténeti perspektívái, integrációja és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök nyolc európai országban*. Kutatási Jelentések, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest.

TÖRÖK, Z. S., – MIHÁLY B. (2019). A szociális munka válsága a lakhatási válság szemszögéből. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 6(3). <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2019.6/3/7>

Internetes források

Utcáról Lakásba! Egyesület weboldal: <https://utcarollakasba.hu/> Utolsó megtekintés: 2021.04.28.

Józan Babák weboldal: <https://jozanbabak.blogspot.com/> Utolsó megtekintés: 2021.04.28.